

EPIDEMIOLOGIA ZHUBNÝCH NÁDOROV V SR

Martina Ondrušová^{1,2}

¹ Národný onkologický register SR, Národné centrum zdravotníckych informácií, Bratislava

² Oddelenie epidemiológie nádorov, ÚEO SAV, Bratislava

Via pract., 2007, roč. 4 (S2): 6–9

Zhubné nádory predstavujú podielom 20 – 25 % druhú najčastejšiu príčinu úmrtí vo vyspelých krajinách sveta, hneď po kardiovaskulárnych ochoreniach. Podľa pomerne presných oficiálnych údajov o počtoch zomrelých, dochádza na Slovensku, podobne ako vo väčšine vyspelých krajín sveta, k postupnému nárastu úmrtí na zhubné nádory, a to približne od roku 1930. Kým v roku 1920 zomrelo na Slovensku na zhubné nádory asi 1,5 % mužov a 1,8 % žien, v roku 1930 to bolo 5,4 % resp. 6,3 %, v roku 1950 išlo o 16,0 % resp. 15,9 %. V roku 2003 predstavovala mortalita na zhubné nádory 24,6 % zo všetkých úmrtí u mužov a 19,5 % u žien. Rovnako stúpa aj celková úmrtnosť na zhubné nádory. Dokazujú to údaje z roku 1968, keď na tieto ochorenia zomrelo na Slovensku 6 549 obyvateľov, cez 8 598 prípadov v roku 1980 až po súčasných 11 616 prípadov zistených v roku 2003.

Podľa údajov Národného onkologického registra SR, ktoré sú pre svoju vysokú validitu súčasťou všetkých WHO databáz, má incidencia malígnych nádorov vzostupný trend. Počet novodiagnostikovaných prípadov ochorení na Slovensku stúpa: v roku 1968 to bolo 12 353 zhubných nádorov (z toho 6 592 u mužov) – štandardizované hodnoty incidence s použitím priamej metódy a svetovej štandardnej populácie predstavovali 238,5/100 000 mužov, v roku 1980 14 138 prípadov (7 873 mužov), čiže 247,2/100 000 až po súčasných 22 892 prípadov (z toho 11 547 mužov) zhubných nádorov, diagnostikovaných v poslednom štatisticky spracovanom roku 2003 (364,4/100 000 mužov) (obrázok 1).

Geografická distribúcia frekvencie incidence a mortality na všetky zhubné nádory u mužov a žien vykazuje rozdiely, tie však majú pomerne malú informačnú hodnotu a predstavujú iba úvod ku štúdiu ge-

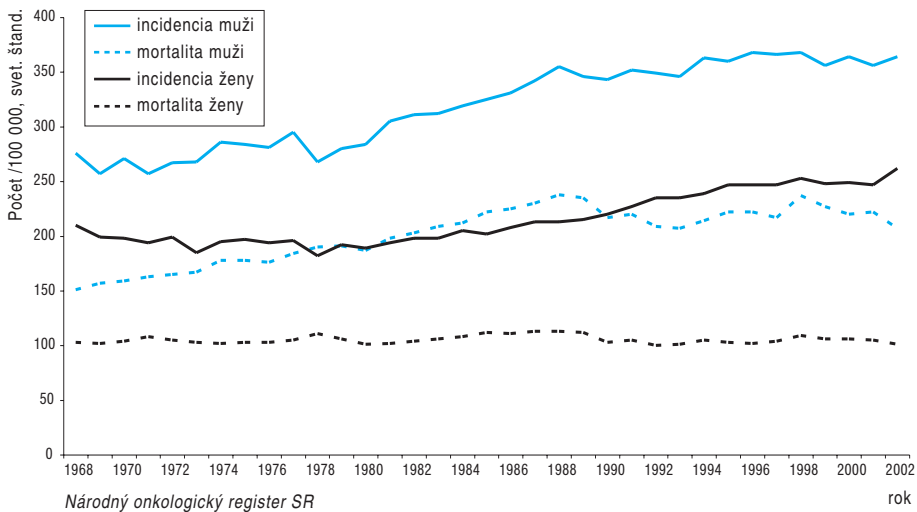
ografickej distribúcie zhubných nádorov jednotlivých orgánových lokalizácií.

Podobný vývoj trendov celkovej incidence a mortality na zhubné nádory, ako je tomu v SR, sa pozoroval takmer vo všetkých vyspelých štátoch sveta najmä v posledných desaťročiach. Ovplyvňuje ho hlavne starnutie populácie a nárast podielov hlavných lokalizácií nádorov u oboch pohlaví. Ide najmä o zhubné nádory pľúc, hrubého čreva a konečníka, kože, prostaty a žalúdka u mužov, u žien prsníka, hrubého čreva a konečníka, ženských pohlavných orgánov a žalúdka.

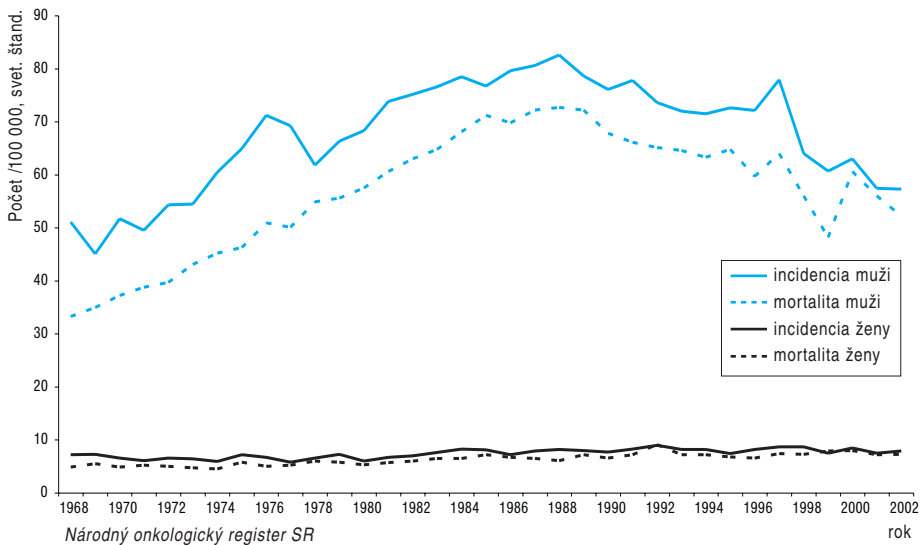
Rozdielny vývoj chorobnosti a úmrtnosti na zhubné nádory u mužov a žien na Slovensku (obrázok 2) sa vysvetľuje veľmi rýchlym vzostupom počtov ochorení na zhubné nádory priedušnice, priedušiek a pľúc u mužov, u ktorých sú zároveň najčastejšie diagnostikované malignitou. Na Slovensku sa zaznamenala po prudkom vzostupe incidence týchto nádorov v roku 1968 až po vyvrcholenie koncom 80-tých rokov minulého storočia súčasná stabilizácia až mierny pokles výskytu ochorenia v roku 2003, čo predstavuje 1 745 prípadov ochorenia s podielom 15,1 % na výskyte všetkých zhubných nádorov u mužov. U žien sú dlhodobo na prvom mieste zhubné nádory prsníka, ktorých štandardizovaná incidencia od roku 1968 stúpila, čo predstavuje v roku 2003 1 924 prípadov ochorenia s podielom 17,1 % na všetkých nádoroch u žien (obrázok 3). Incidencia zhubných nádorov pľúc i ďalších nádorov vo vzťahu k fajčeniu u žien je zatiaľ stabilizovaná.

Zaujímavý je **vývoj zhubných nádorov v SR u oboch pohlaví spolu**, keď sa na prvé miesto v rebríčku výskytu v posledných rokoch dostávajú nádory hrubého čreva a konečníka (s výnimkou nemelanomových nádorov kože).

Obrázok 1. Trendy štandardizovanej incidencie a mortality na zhubné nádory u mužov a žien na Slovensku.

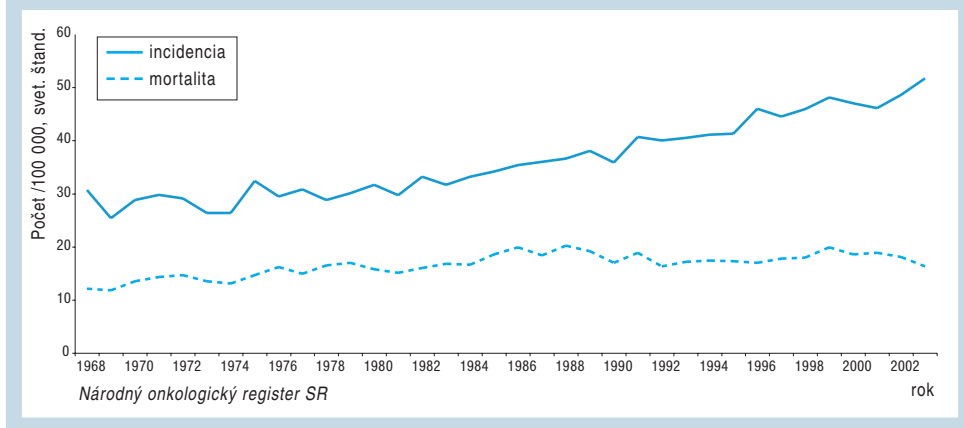
Obrázok 2. Trendy štandardizovanej incidencie a mortality na zhubné nádory priedušnice, priedušiek a pľúc u mužov a žien na Slovensku.

U mužov boli v roku 2003 vo výskyte ochorení na **1. mieste zhubné nádory pľúc**, na **2. mieste nemelánomové nádory kože** (podiel 14,8 % a 51,1/100 000

mužov), na **3. mieste nádory hrubého čreva a konečníka** (15 % a 63,2/100 000 mužov), na **4. mieste nádory prostaty** (8,9 % a 31/100 000 mužov), na **5.**

Obrázok 3. Trendy štandardizovanej incidencie a mortality na zhubné nádory prsníka u žien na Slovensku.

mieste **zhubné nádory žalúdka** (4,4 % a 15,4/100 000 mužov). V ďalšom poradí sa vyskytovali zhubné nádory močového mechúra, obličky, pankreasu, hrtana a pažeráku.

U žien boli v roku 2003 vo výskyte ochorení na **1. mieste zhubné nádory prsníka**, na **2. mieste nemelanómové nádory kože** (s podielom 17 % a 40,7/100 000 žien), na **3. mieste nádory hrubého čreva a konečníka** (11,2 % a 26,5/100 000 žien), na **4. mieste nádory tela maternice** (6,6 % a 15/100 000 žien) a na **5. mieste nádory krčka maternice** (4,8 % a 15/100 000 žien). V ďalšom poradí sa vyskytli zhubné nádory vaječníka, žalúdka, priedušiek a pľúc, malígne melanómy a nádory pankreasu.

Rozdielny rozsah a vývoj úmrtnosti u mužov a žien vyplýva aj zo skutočnosti, že u mužov boli v roku 2003 na **1. mieste nádory priedušnice, priedušiek a pľúc** s podielom 29,2 % na všetkých úmrtiach na zhubné nádory u mužov (štandardizovaná mortalita 51/100 000 mužov) a na **2. mieste nádory hrubého čreva a konečníka** – 14,5 % (29,8/100 000). Na ďalších miestach v rebríčku úmrtnosti sa umiestnili zhubné nádory žalúdka, prostaty a pankreasu. U žien prevažovali v úmrtnosti zhubné nádory prsníka s podielom 15 % (štandardizovaná mortalita 16,3/100 000 žien) a zhubné nádory hrubého čreva a konečníka – 15,1 % (13,6/100 000). Na ďalších miestach sa vyskytovali zhubné nádory priedušnice, priedušiek

a pľúc, žalúdka a vaječníka. Zhubné nádory kože nemelanómového typu, ktoré sú u oboch pohlaví na **2. mieste** vo výskyte všetkých zhubných nádorov, sa podieľali na mortalite len 0,3 % rovnako u mužov aj žien (0,7/100 000 mužov, resp. 0,2/100 000 žien).

Možno povedať, že u žien prevažovali zhubné nádory s relatívne lepšou prognózou v porovnaní s mužmi. Táto skutočnosť viedla k narastaniu celkovej úmrtnosti na zhubné nádory u mužov a jej stabilizácii u žien. Pozitívne sú dlhodobé stabilné trendy incidencie zhubných nádorov v detskom veku (do 15 rokov), ktorých počty sa v priebehu posledných 25 rokov prakticky nemenili, napriek ich podstatnému rastu u dospelých obyvateľov. Zároveň sa pozoruje mierne znižovanie hodnôt mortality v tejto vekovej skupine. Vekovo špecifická incidencia a mortalita prevažne väčšiny zhubných nádorov na Slovensku vykazuje stúpajúce hodnoty od tretej dekády s vyvrcholením v najvyšších vekových skupinách.

Z analýzy hodnôt a trendov incidencie a mortality vyplýva potreba zintenzívnenia prevencie. Programy primárnej prevencie a osвета by mali smerovať k optimalizácii životného štýlu a prostredia tam, kde sa poznajú alebo predpokladajú príčiny vzniku určitých nádorov. V prípade, že príčiny nie sú známe, je potrebné zamerať sa na vyhľadávanie včasných klinických štádií pomocou dobre organizovaného cieľeného skríningu a adekvátneho liečenia. Vzhľadom na

dlhý expozičný čas pri vzniku určitých nádorov a rast priemerného veku populácie nie je možné očakávať v najbližších rokoch zásadnú zmenu v incidencii zhubných nádorov u oboch pohlaví.

RNDr. Martina Ondrušová, PhD.
Národný onkologický register SR
Národné centrum zdravotníckych informácií
Lazaretská 26, 811 09 Bratislava
e-mail: martina.ondrusova@nczisk.sk

Literatúra

1. Adami HO, Hunter D, Trichopoulos D a kol. (eds). Textbook of Cancer Epidemiology. New York: Oxford University Press 2002. 599 s.
2. Cuninková M, Vlasák V, Zámocká E. Epidemiológia zhubných nádorov. In: Kaušitz J, Altaner Č a kol. (eds). Onkológia. Bratislava: VEDA 2003: 62–66.
3. Parkin DM, Whelan SL, Ferlay J, Teppo L, Thomas DB (eds). Cancer Incidence in Five Continents Vol. VIII. IARC Scientific Publication No. 155, Lyon 2002. 780 s.
4. Ondrušová M, Pleško I, Safaei-Diba Ch. Incidencia zhubných nádorov v SR 2003. Bratislava: NCZI 2006. 210 s.